

ЈОВАН ДЕЛИЋ

ВРЕДНОСТ СЕ САМА НЕ ИЗЛАЖЕ

Пјесник Владимир Јагличић исписао је већ цијелу библиотеку својих књига – петнаестак пјесничких збирки, четири романа, књигу прича, неколико антологија српског и европског пјесништва и невјероватних четрдесетак књига пјесничких превода са француског, енглеског и немачког, а неупоредиво највише са руског језика – па је његов пјеснички и преводилачки опус далеко изнад његовога статуса у српској књижевности и критици. Зато, по нашем осјећању, Змајева награда долази у прави час у праве руке и поставља ствари на право мјесто.

Има Јагличић стихова који се памте независно од пјесама и пјесника; који сажимају дубља и већа искуства и свијетле као драгуљи. А то је, по правилу, знак доброг и драгоцјеног пјесника. Тако је у пјесми „Чама” бљеснуо стих: „Храбрости треба свет да се поднесе”. У једној од бројних пјесама о писцима и пјесницима – „Мелвил” – пјесник првим стихом даје суд о овом класику: „Класик. Читати ко боник ради лека”, да би при крају, у поенти исте песме, испјевао блистав стих у славу сузе: „Од сузе нема дубљег океана”. „У читаоници Народне библиотеке” изрећи ће модерно стилизован стих у знаку *Књиже Пројоведникове* о односу знања и муке: „а сазнање је метак, иште теме”, да би који стих касније лапидарно изразио изгубљеност у беспућу: „путеви сви су прешли у распуте”. У пјесми „Немањић” довољна су два стиха да се изрази културни патриотизам и природа српског господства: „Наше је господство високо у духу, / висок је господине српски језик наш”, што потврђују и Јагличићеви стихови. У пјесми „Сталаћ” памти се оксиморонски стих о тишини: „Тишина. Свуд тишина јекује”, али и стих којим се упозорава на невидљиво као суштаствени дио свијета: „јер није што се види само свет”. Пјесма „Вуковар, 1996” поен-

тирана је кратким издвојеним стихом: „Није Дунав Стике”. У овом времену напуштених и затворених кућа – кућа *раселица*, како би рекао Јагличићу и нама драги Павле Поповић – „као застрашујућа и језива, неопозива истина, звучи стих: „од празне куће сваки гроб је бољи”, а у пјесми „Миши Ђурићу” освијетљена је свјетлија страна пораза: „Пораз нам је семе из којег се ниче”. Пјесма „Рас” повод је да искаже горак и сјајан патриотски стих: „Градови су наши и под земљом живи”. Најзад још један помало ироничан стих метафизичке слутње о сажимању свијета: „сажет је читав свет у трн”.

Дводјелна симетрична пјесма-портрет „Павле Поповић” састављена је од по три изврсна римована дистиха, достојна Стевана Раичковића, испевана у јампским једанаестерцима. Први дио је сажето сновиђење – сусрет у сну, на некој станици, са сјени већ упокојеног Павла Поповића:

У сну га сретнем: са ноћне постаје,
маше... Крећемо, а он – недостаје.

Воз креће, лица сљубљена уз стакла,
само у ноћи сенка се помакла.

Шта с њим да чиниш, осим да се памти?
Чекај нас, Павле, на последњој рампи.

Други дио је изванредно згуснут и успио Павлов портрет. Опјевана је пјесникова разроконост која је добила неслућену димензију двострукости пјесничког увида, па дубока бора, зарез патње испод ока, и цјелина светачког лика:

Тај разрок поглед с два лица, с два вида,
дар је двоструког пјесничког увида.

И бора, зарез патње испод ока,
Ко бразда њиве, плодна и дубока.

Мораш тај зарез да постанеш, тачко:
Нешто у њему било је светачко.

Награђена књига Владимира Јагличића, са не нарочито привлачном генитивном метафором у наслову – *Предбрађе хоризонџа* – објављена у библиотеци „Атлас” Српске књижевне задруге, изузетно је богата и разноврсна за једну пјесничку збирку: има шест циклуса и укупно готово невјероватних сто седамнаест пјесама,

од чега би штедљивији пјесник искомпоновао барем три збирке. Али моћан је атлас; кадар је он то да изнесе.

Сачињен од двадесет и пет сонета, први циклус – „Брисано” – суочава читаоца са лирским субјектом, запитаним над нескладом „са наметнутим и немојим добом” како ријечима које „дрхте ко пихтије” и које су инфериорније од врапчевог цвркута, дакле „како души изборити места”. Отуда осјећање притиска и живота под морањем („Под морањем смо од буђења самог, / тако је мало оног што смо хтели”) који је далеко од илузије „давног сагласја или среће”. Отуда страх и аутоиронија у пјесми „Јунак”: „Скувао кафу, за сто сео – / али како сам и то смео”. Отуда стрепња за плавокосог дјечака у вртићу, намјерног да се провуче кроз ограду и ојача свој „увид у онострану страну јаве” и преплашен савјет као крик да се малиша врати у групу и остане „ограђен / у заштићеној срећи”. Ситни догађаји и ствари из свакодневног живота добијају симболичко значење и постају вишезначни.

Рукавице су прво дио одјеће, иза њих је „да су модне, важније него да буду топле”, а добијају значење из фразеологизма: „Да нико ни до кога више сржно не допре, / водимо разговоре тек у рукавицама”. Оне су маска за дебелу кожу и костим за глуму отмених навика, скривалица за кржаве руке и препрека за њезан додир. Тако се рукавице преображавају из стиха у стих умножавајући значења. Фиока може постати метафора несите аждаје која гута скривене податке, документа, досијеа, пресуде и судбине људи, па отуда осјећање неслободе да „сви смо упали у неку фиоку”. Крпа за брисање кућне прашине, затурена или одбачена, која је запамтила свакојаке прљавштине, сугерише да ваља човјеку „рачунати на одбаченост, / на дубљи живот пребрисаног – / у неком ко се свега сећа”. Олупине „уз друм краљевачки и уз друм чачански” демаскирају стварност и свједоче да је кратак и несигуран пут од фабричког гланца и снова из прве вожње до удеса и непоправљивог квара; оне су симбол нашег времена и несигурне људске судбине. Шуме могу бити симбол васкрсења, ако се доживљава да су израсле из упокојених наших ближњих; закопано благо симбол скривених вриједности, а трагање за њим – метафора критичарског посла, јер „вредност се сама не излаже”; ваља је пронаћи, провјерити и показати. Чак и банални мамурлук од пијанства у пјесми добија пуноћу значења: „Ако милости није, не може бити среће, / и ма шта чиниш – све је мамурлук прошлих дана / и пијано брбљање махнитог мономана”. Не личи ли ово на неког српског Магбета?

Други циклус – „Златни прах” – садржи тринаест пјесама. Отвара се архетипом прогнаног пјесника – пјесмом о Овидију – и

наставља цио рукавац Јагличићевог пјевања о пјесницима и поезији. Његови лирски јунаци су: Овидије, Балзак, Верлен, Булгаков и Димитрије Николајевић, па је овај циклус аутопоетички и програмски, отворен према гласовима мртвих пјесника, јер се Јагличићева „виша правда” пита „зашто мртви пјесници / од живих зборе мудрије”, и ту мудрост мртвих пјесника потврђује. Ту је и дужа, хуморна, иронично-пародијска пјесма „Одговор на питања о мојим пословима”, којом се измирују и изједначавају два пјесникова паралелна посла на поезији: пјевање и превођење. И најоригиналније пјевање је превођење са неког природног, биљног, минералног, птичјег и животињског језика, или са језика културе: митологије, религије, историје, прозе и поезије које пјеснику претходе, јер „свуд трепти тајна велика: / да све што опевах / преведох / с вама незнаног језика”. Испјевана као дуго, барокно раблеовско набрајање, ова пјесма ће ући у ред најнеобичнијих и најоригиналнијих не само српских програмских пјесама.

Као да пјесму „Одговор на питања о мојим пословима” програмски допуњава и употпуњује пјесма „Неореализам” из трећег циклуса – „У огледалу” – који има двадесет и двије пјесме. Она је „преведена” са филмског језика и значајан је Јагличићев интермедијални искорак. Ово је једна од ријетких Јагличићевих пјесама испјеваних у слободном стиху и показује колико је филм снажно дјеловао не само на прозу већ и на поезију двадесетог и двадесет првог вијека. Јагличић доводи италијански филм као умјетност живе слике у везу са традицијом ренесансе и њене ликовне умјетности, па пјевајући о филму пјева и о својој поезији: „нису ли филм те слике – покрети слике, / поникле на визуелној божанској култури, / обогаћене сиротињством људског пострадања, / суровошћу истине земаљске / од чије нетрпељивости узмака нема?” Ово је већ аутопоетички став, мјесто укрштања Јагличићеве поетике са поетиком неореализма. Јагличићеве пјесме су наглашено обогаћене „сиротињством људског пострадања, / суровошћу истине земаљске / од чије нетрпељивости узмака нема”, баш као италијански неореалистички филм. Филм је умјетност која на естетском плану спаја пјесника са оцем који је у филму и биоскопу видио умјетност – а „свака је права уметност од уметности више”, па гледајући неореалистички филм пјесник види своје родитеље у младости: „видим оца и мајку с једном кашиком у живот кренули, / праћени брижним погледом помрлих предака”. Ево и одгонетке зашто се пјесма „Неореализам” нашла у овом циклусу о прецима, а не у претходном, тематски поетичком – о пјесницима. „Неореализам” јесте дио „приче” о прецима, а у упокојеним прецима се жив човјек огледа. Из те неореалистичке поетике израњају ликови

дједа, домодржници бабе Каравилке, оца, мајке чији осмех са фотографије „нико не може да узме” нити ико умије да утре њене сузе, упокојеног брата Раке. Лирски субјекат овога циклуса одустаје од сулуде и узалудне свакодневне овоземаљске трке у општој арени, у којој „зло се шири много брже / од одбрамбених могућности”, тражећи „срцем друге вође – / као лепоту када очи спазе / с вером у оно што не зна да прође”. Али та „вера у оно што не зна да прође” може бити разлог и узрок несанице у којој се лирски јунак суочава са својим ликом у огледалу као непознатим и застрашујућим:

Ал кад ме дигне пренулоост поноћна,
укључим сјај пред огледалом нашим,
и спазим то што, лика беспомоћна,
отуд ме гледа – нагло се уплаши.

Четврти циклус – „Талог” – има деветнаест пјесама, повремено са критичким и сатиричним увидима и усмјерењем према „друштвеној стварности”; каткад са врло актуелном „дневном”, а каткад са историјском или чак митском тематиком, а некад и са погледом на савремени живот анонимних људи „у градском стаду”. Отуда иронија и сатира у овом циклусу, а некад и горка, густа меланхолија, али и посезање за митом као за ослонцем. Тако пјесма „Будућност” иронично тематизује жељу за Европом: „Ко не би у Европу? / Богатство и склад односа? / Ко бик, стопу по стопу, / шуљући ме суфикс – ’ропски’! / Ал што ме и мимо воље, / таква будућност плашила? / Ко да је много боље / робовати под нашим”. Нови вјерник је наш савременик, који у молитвеној пози стоји погрушен пред банкоматом, својим новим богом („Верник”). Лирски субјекат пјесме „Смрт у музејској библиотеци” смртно се плаши од пада с полица сабраних, неотворених томова дјела Лењина, Стаљина и Тита: „Избегао сам толико ломова, / бомбардовања, снајпер, минско поље” / А убиће ме тежина томова / идејом дивном о свету најбољем”. Сасвим је другачије интонирана пјесма о избацивању из службе генерала Живојина Мишића: дворске интриге су важније од ратова за Србију, ратова у којима је славни генерал славно стицао чинове; у невјерном и лажљивом миру су од православног ратног генерала јачи нови „лижисани / а старе им оптужбе”. Јунаку преостаје страдање кроз „беспоштедна времена” до неког новог рата, када ће га се отацбина присјетити.

Али из коже немаш куд,
кад већ не урлаш с вуцима...

Да те затражи турски суд...
предали би те Турцима.

Ледено, увредљиво,
мир уме разочарати.
Сетиће те се једино
ако се опет зарати.

(„Мишић”)

Тако пјесма „Мишић” обнавља архетип неправедно оклеветаног и одбаченог хероја, жив још од Ахилејевих времена.

На миту и архетипу испјевана је пјесма „Антеј”. Тешко је срушити онога ко је дубински, коријенски повезан са земљом, а земља је Антеју свуда.

(...)

Свуд сам ја и свуд земља је,
и земља нема међе

(...)

Свуда је земља матера
свуда је оснажен матером.

Једини Антејев циљ је – не одвојити се од земље; очувати тај вјечни извор и прилив живота и снаге. Зато је Антеј данас једнако жив у Србији као и прије три тисућљета у старој Грчкој:

Остаде мој циљ једини:
Од ње се не одвајати.
Ко зрна пуни вајати,
на киши и на ветрини
чврсто на земљи стајати.

Печење ракије и знање казанције потврђују неке више и универзалније законе: „Ничег ваљаног без магије, / тајних познања из народа” („Казанција”). Потресна пјесма „Психијатрија” у знаку је поетике опјеване у пјесми „Неореализам”. Посјета болеснику на психијатрији јесте улаз у други и другачији свијет гдје „нема лека ни помоћи”; гдје су смештени људи који „другачије виде свет од нас”, али гдје може доспјети и сваки силник овога свијета. Несрећни пацијенти „се боре с бићима / која за нас и не постоје”. Али ма колико другачији и застрашујући, то није туђ свијет, ако се у њему налази неко нама драго биће:

Није то више туђ свет. Прећи
у њега слуги дубљи траг ти.
И немаш речи шта ћеш рећи
кад ту допадне неко драг ти.

Психијатрија се, наравно, може разумјети као метафора модернога човјека без лијека и помоћи, помјереног ума у помјереном свијету.

Шта је човјек ако не примјећује туђу сузу, патњу ближњих, оно што је теже од плача – о томе пјева изузетна пјесма, „Талог”, подстакнута патњом непознатог дјевојчета:

Шта учинисмо себи, шта за друге?
Зар смо лешеве живи, људи бивши?
Идемо слепи низ улице дуге
свет патње људске и не приметивши.

Горки талог у души од туђе патње прелио се у ванредне стихове. Четврти циклус завршава се пјесмом „Везиља”, баладом о бакици која сједи на трonoшцу на улазу у пијацу, с корпом јаја, везући да не буде докона, стварајући ни из чега, између два свијета:

Сатима се није помакла,
ту јој протичу дани.
Скоро надомак пакла,
визију рана брани.

Трпи мраз, жегу, кишу,
али од њих не преза.
И везе стварност вишу,
недостижну ван веза.

Али јутрос је тамо нема и тај изостанак је, изгледа судбински. Балада о везиљи је поентирана питањем:

Јер нисмо поштеђени,
наш свет за милост не зна.
Не већ у овом, пређе ли
у свет који је везла?

Вез је, дакле, рајски свијет којим се бакица бранила на ивици пакла. Отуда и питање: да ли се преселила у свијет који је створила?

Пети циклус – „Менажерија” – има четрнаест пјесама, с темама углавном из животињског свијета, што смо у новијем песништву

сретали код Васка Попе, Бранислава Петровића и Гојка Ђога. Пјесма престаје бити антропоцентрична, али не престаје да говори о човјеку и свијету. Животињски свијет је почесто изврнут, гротескни људски свијет. Гуштери маштају о обнављању диносаура који ће опет владати планетом, а дотле беже у своје рупе. Неуништиве бубе су населиле човјеков свијет, па пријете да се настане „у наше хранљиве шупљине”, међу људске кости. Краве „с крупним очима туге и строгости” размишљају као код Толстоја, и чувају нешто свето као код Индуса. Пијетао се изазивачки проглашава за господара самозванца и завршава у лонцу. Муве успостављају однос између човјека и птица као однос божанства према захвалној пастви која даје насушни хљеб. Славски шарани имају мученичку ропску одисеју док стигну до славске трпезе; крилате свиње постају од сновиђења метафора нашега времена са могућном сатиричном поентом на крају: „Нико се никад неће уздићи / као свиње из нашег тора”. Слично је и са пјесмом „Псетара”, гдје је дошло до рокаде позиције човјек–пас: „Уз сву нашу надменост и раскош, / пас је више човек, а ја пас”. Из мишије рупе гледају миш и човјек, радујући се када за неким крупним такође неки крупни пусте воду. У пјесми „Поводом кртица” отвара се перспектива доњег, подземног свијета. Смисао живота ајкуле је да кида и комада и да слиједи мирне крви, а питање је „колико је то ради хране, / колико моћи ради”. Али када сконча и постане велика лешина, потруло тијело гризе „мноштво малих риба – / оних које је ловило”, па ајкула потврђује истину Настасијевићевог дистиха: „Лове / а уловљени”. Славуј је у физичком погледу „набилдовани врабац” чаробног поја; он заступа некорисну и неупотребљиву „лепоту међу птицама”. Естетa сиромашак „има само сиво перје / гнездо, песму и ваздух”, па се пјесма поентира апелом упућеном том кантовском, безинтересном, чаробном пјевачу: „Певај, једини поседниче / оног што ником не треба”. Циклус наткриљује ласта, која можда висином само живи и настањује „небо под другим сводовима”, па пјесник од ње моли замах крила:

Ал дај бар замах крила, ласто,
да не останем само земљин.

Завршни, шести циклус – „Излазак” – има двадесет и три пјесме које варирају насловну тему циклуса: излазак у природу, у парк, у башту, у „посебно место”, у друге градове, у свијет, у сусрет снијегу и зиду, с питањем о њиховом смислу. Уобичајени баштенски посао, као што је плијевљење јагода, преображава се у пјесму о драми зријевања. Оно што је племенито – плементи плод јагоде – угрожено је и тражи помоћ, јер „коров ће нићи и сам, зеле-

ним паклом / где тако тешко зрења се домоћи”. Зато „све што не рађа, из земље избаци – / да зарумени дотад бео плод”. Зрењу је потребна помоћ, па и зрењу јагода. Ни јагоди није лако да дозри.

Јагличић има око за промјене у природи, и по томе је близак Миловану Данојлићу, за копњење снијега, за сломљену грану, за кишу која „растаче кости, / ал’ клицу на пут тера”, за пјесму цврчака коју поздравља с илузијом да је разумије:

Па певајте, мили! До самога краја!
Свак од нас да сопствени испуни удео:
ви, у лудом ритму што светове спаја,
ја у илузији да сам разумео.

Цврчци и зрикавци су једина бића према којима пјесник осјећа завист.

Фасцинација Аранђеловачким парком је лирски плодносна: то је почетак новог склада, „део града који је више него град”, „простор који је добио толико творца и краја државности у скамењеном руху”. Пјесма „Посебно место” можда је и најдирљивија у овом циклусу: ријеч је о неком драгом, присном простору дјетињства који зрачи успоменама и казује више од онога што се види. Гашење жеђи манастирском живом водом буди успомене на упокојене ближње који воле да буду споменути на светом и животодајном мјесту – на извору живе воде. Вода с прецима наглашена је и у овом циклусу. Одгонетање смисла снијега чини снијег необичним и парадоксалним: „Смисао његов; да пролази, / мада се чини вечан”. Снијег се свима даје, све засипа, и увијен изнова показује љубав земљи:

Силама митског претече
сам себе свима раздаће.
Летеће, летеће, летеће,
падаће, падаће, падаће.
(...)
Да земљи љубав оданије
изјави, на њу је пао.
Да постоји, па ко да није
с пролећа ни постојао.

Снијег нестаје, али смисао снијега, као израз љубави и несечности, и као ритмичко понављање, никада не нестаје, као што и зид – та тврда препрека која се испријечила пред човјеком, а коју је човјек подигао – има свој смисао, историју и разлог постојања, па с правом пред собом задржава човјека.

Хотимично несавремен, особен, с хоризонтом који је постојан иако су се искривили изблиза и прозор кроз који се тај хоризонт указује, човјек из предграђа отворен за све хирове стварности, оштрог ока и духа, Владимир Јагличић је испјевао као нар, као орах, као око пуну и богату збирку са шест циклуса и без једне слабе пјесме међу сто седамнаест, колико их ова књига има. Ма колико наслов књиге био непривлачан, он је завршним циклусом оправдан. Хоризонт је овдје нешто што је стално и поуздано упркос пропадању избе и кривљењу њенога прозора. Предграђе је мјесто „где све се мења”, али гдје усамљен, и осаме и мира жељан пјесник налази уточиште и гдје, „тамно расут”, збира пјесме, с увјерењем да су најбоље што је написао. Без тога увјерења, без те варке и илузије, нема нове пјесме. Предграђе је овдје мјесто пјесама и пјевања и ко зна хоће ли бити повратка из предграђа. Важно је да буде одлазака.

На крају – мали омаж Змају. Јагличићева пјесма „Годишњица” сва је у Змајевом знаку: и темом, и стихом, и мелодијом, и односом бака–унуче, и простором. Састављена од три катрена, с непарним седмосложним стиховима, повезаним дактилском римом и парним шестерцима са женском римом, пјесма је евокација дјетињства и повјеравања унучета нани, у идиличном пејзажу, да би се у трећем катрену направио преокрет, емотивни и значењски, па се слика из дјетињства показује као света успомена, а нана је у тренутку пјевања пјесме већ двадесет година у гробу:

Кајсија се повија
од плода и цвета.
Моја нана Софија
ко да под њом шета.

Испод трема избице
поверих се нани.
Све се чини, избиће
с путелка у страни.

Још се није распала
слика: кад је свето.
А у гробу заспала
двадесето лето.

Срећан ти Змај, Владимиру Јагличићу!*

* Реч на Свечаној седници Матице српске приликом уручења Змајеве награде Владимиру Јагличићу за збирку песама *Предграђе хоризонти*, у Новом Саду, 16. фебруара 2018. године.